

Каличева Н.Є.

*к.е.н., доцент кафедри економіки
та управління виробничим і комерційним бізнесом,
Український державний університет залізничного транспорту*

Kalicheva Natalia

Ukrainian State University of Railway Transport

Антонова Т.П.

*магістр,
Український державний університет залізничного транспорту*

Antonova Tetyana

Ukrainian State University of Railway Transport

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

DIRECTIONS FOR ENSURING THE DEVELOPMENT OF RAILWAY TRANSPORT UNDER MODERN CONDITIONS

Анотація. В умовах розвитку ринкового середовища економіка країни має бути єдиним народногосподарським комплексом, зв'язок якого забезпечує транспортна система. Статтю присвячено питанням забезпечення ефективного розвитку залізничного транспорту в сучасних умовах господарювання. Нині до залізничного транспорту висуваються нові вимоги відносно забезпечення високої якості та надійності перевізного процесу. Зазначено, що залізничний транспорт є й залишиться в майбутньому основною транспортною артерією країни. Визначено основні аспекти ефективного розвитку залізничного транспорту для забезпечення більш високого рівня стійкості галузі на ринку транспортних послуг. Підкреслено, що «Укрзалізниця» є стратегічним підприємством держави, тому держава має запровадити дієвий нормативно-правовий механізм розвитку галузі з урахуванням світових тенденцій реформування залізничного транспорту.

Ключові слова: розвиток, залізничний транспорт, ефективність, ринок транспортних послуг, економічне середовище, стабільність, перевізний процес.

Постановка проблеми. Орієнтація економіки нашої країни на сировинний експорт, що потребує переміщення значних обсягів вантажів, призводить до необхідності мати відповідні перевізні потужності, котрі

здебільшого забезпечує залізничний транспорт. Але сьогодні ефективність роботи українських залізниць є дуже слабкою. Це пов'язано передусім із великим зношенням інфраструктурного та експлуатаційного складників галузі, відсутністю фінансування на оновлення та модернізацію, відтоком кадрів та іншими чинниками.

Якщо така тенденція буде зберігатися ще хоча б протягом десяти найближчих років, то основні види вантажопотоків можуть перейти на інші види транспорту, а залізничний транспорт залишиться в транспортній системі лише як соціальний складник для здійснення нерентабельних перевезень. Та, незважаючи на всі виклики, змінити ситуацію для залізничної галузі можна. І основною рушійною силою для забезпечення ефективного розвитку залізничного транспорту має бути держава, адже на макроекономічному рівні галузь є одним з основних чинників забезпечення стабільного розвитку національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями ефективного розвитку залізничного транспорту в сучасних нестабільних умовах господарювання займається значна кількість науковців та практиків. Серед основних дослідників даної проблеми варто

виділити роботи Д.Г. Ейтутіса, Б.С. Бараша, В.С. Віниченка, В.Л. Диканя, В.О. Овчиннікової, І.В. Токмакової, Ю.Є. Пащенко та ін. [1–8], у дослідженнях яких представлено різні підходи до оцінки та вирішення нагальних проблем розвитку залізничного транспорту на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Проте потребують більш детального дослідження напрями реалізації ефективної транспортної політики на всіх рівнях управління для стабільного розвитку залізничного транспорту та національної економіки.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є розроблення рекомендації щодо вирішення питань забезпечення сталого розвитку вітчизняних залізниць у сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. Нині ринкова економіка висуває нові, більш високі вимоги до задоволення постійно зростаючих запитів господарського комплексу та населення у перевезеннях. Для задоволення всіх запитів ринку галузь має здійснювати постійне технічне переозброєння, збільшувати пропускну спроможність та продуктивність залізничних колій, підвищувати ефективність та якість роботи.

Потрібно зазначити, що заходи з поліпшення загального стану залізничного транспорту є одними з основних, які спрямовані на вирішення значної кількості загальнодержавних завдань щодо стабілізації національної економіки, а саме:

- пропорційний розвиток виробничих сил;
- забезпечення кооперування та спеціалізації виробничих процесів на підприємствах;

– координація діяльності всіх видів транспорту;

– зниження рівня транспортних витрат у собівартості товару тощо.

«Укрзалізниця» є одним зі стратегічних підприємств національної економіки, це пов'язано із впливом на ВВП країни, значними обсягами вантажоперевезень (рис. 1), великим штатом працівників, розмірами відрахувань до бюджету, потребою у забезпечуючих підприємствах та іншими чинниками. Також перевезення залізничним транспортом мають вплив на соціальний розвиток суспільства.

Значний фізичний та моральний знос інфраструктури та відсутність достатньої кількості тяги призводять до того, що державні та приватні вантажовласники не в змозі отримати транспортне обслуговування в потрібному обсязі та на високому якісному рівні. Усі ці чинники стимулюють пошук альтернативних шляхів доставки товару, використовуючи інші види транспорту, зокрема автомобільний (рис. 2).

Також розвиток та формування світового ринку висувають нові вимоги до організації перевізного процесу. Зокрема, потрібно повністю змінити взаємовідносини між виробниками, перевізниками та іншими учасниками процесу виготовлення та переміщення товару за рахунок застосування ринкових механізмів. Це дасть змогу поліпшити конкурентні позиції галузі за рахунок оптимізації транспортних витрат [10].

Збільшення плати за користування рухомим складом під час здійснення вантаж-

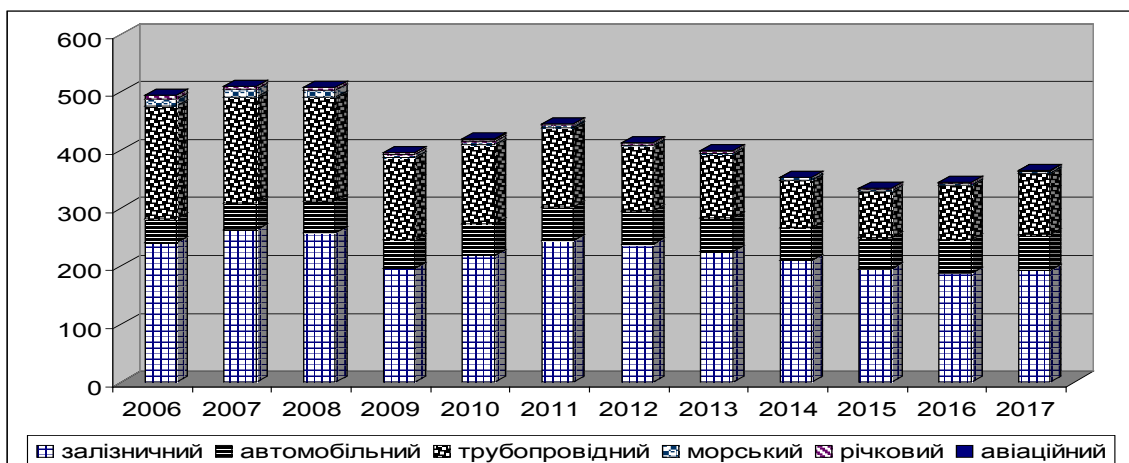

Рис. 1. Вантажообіг за видами транспорту за період 2006–2017 рр. [9]

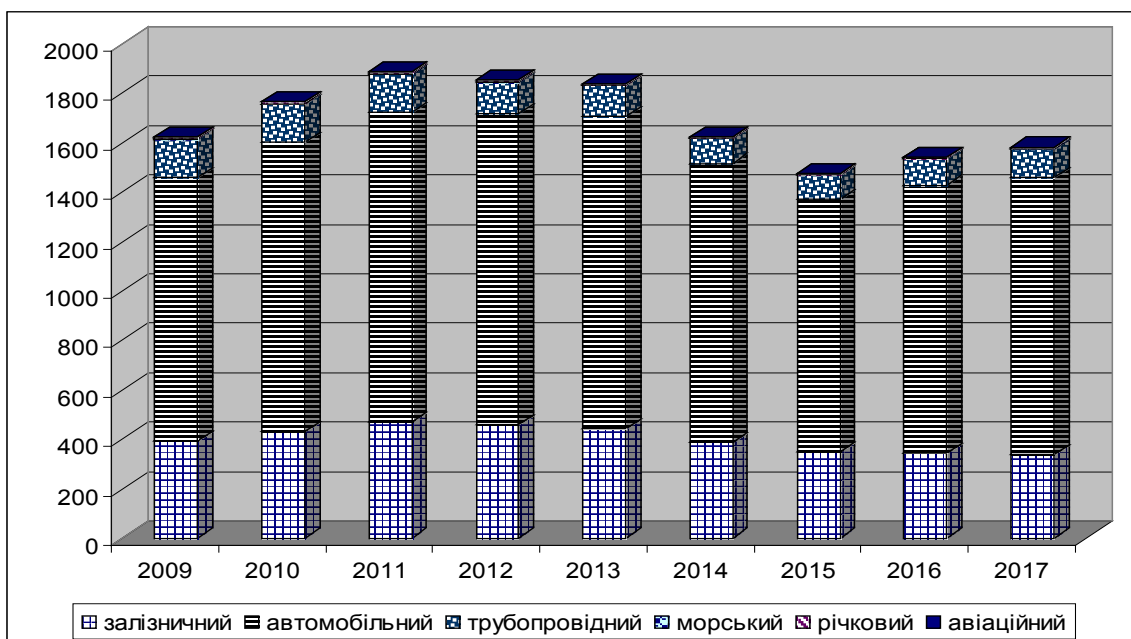

Рис. 2. Перевезення вантажів за видами транспорту на території України за період 2006–2017 рр. [9]

но-розвантажувальних операцій, застосування маршрутного способу доставки наливних, будівельних, вугільних, рудних та інших навальних вантажів на під'їзні мережі клієнтів, організація попутного завантаження рухомого складу та запровадження інших заходів, які є здебільшого організаційними та не потребують додаткового фінансування, сприятимуть оптимізації використання вагонів та змусять вантажовласників більш відповідально відноситися до процесу використання рухомого складу.

Створення системи швидкісного залізничного сполучення, яке протягом останніх десяти років поступово впроваджується на території нашої країни, є прямою необхідністю у забезпеченні якісних, швидких, безпечних та надійних пасажирських перевезень. І хоча, потреба у швидкісних перевезеннях є однією з необхідних умов забезпечення конкурентоспроможності пасажирських залізничних перевезень на внутрішньому та зовнішньому ринках, оновлення та модернізація залізничної мережі під ці потреби здійснюється досить повільно [11].

Велике значення для розвитку залізничного транспорту має й державна підтримка. Так, у рамках Національної транспортної стратегії на період до 2030 р. [12] ефектив-

ний розвиток залізничного транспорту має розвиватися за такими напрямками:

- формування ринку залізничних перевезень та створення умов для рівного доступу до об'єктів залізничної інфраструктури всіх перевізників;
- створення дієвого нормативно-правового поля для формування та розвитку ринку залізничних перевезень;
- реорганізація органів управління залізничним транспортом відповідно до європейських стандартів;
- запровадження та реалізація шляхів допуску до ринку залізничних перевезень перевізників різної форми власності;
- проведення структурної реформи «Укрзалізниці» для виділення інфраструктурного та експлуатаційного складників.

Але запропоновані в стратегії кроки, крім позитивних напрямів, можуть призвести до руйнування діючої системи управління в галузі. Зокрема, розділення залізничного транспорту на експлуатаційний та інфраструктурний складники, допуск до ринку приватних перевізників та інші ринкові заходи можуть призвести до дисбалансу у функціонуванні галузі через розвиток більш економічно вигідних напрямів діяльності, тоді як розвиток соціальних та нерентабель-

них проектів буде відкладатися. Це може призвести до зниження рівня безпеки та надійності перевізного процесу, адже приватні власники не будуть зацікавлені у вкладанні значних коштів безпосередньо у розвиток інфраструктури.

Також необхідно звернути увагу на розвиток пропускної спроможності залізничної мережі, що має пряму залежність від злагодженої роботи всіх виробничих підрозділів галузі, які забезпечують раціональне використання рухомого складу, інфраструктури, швидкість, безпеку, надійність, якість та терміни виконання транспортної роботи.

Ще одним важливим чинником ефективного розвитку залізничного транспорту є рівень державної підтримки, адже в провідних країнах саме держава опікується нерентабельними та соціальними напрямками розвитку галузі. За таких умов має бути створене дієве нормативно-правове поле з регуляторним механізмом забезпечення якості та безпеки перевізного процесу, яке б сприяло розвитку галузі, а не вносило протиріччя у діяльність залізничного транспорту.

Питання про техніко-технологічне оновлення під час упровадження сучасних інноваційних заходів також має бути законодавчо врегульоване, адже приватні перевізники можуть бути не зацікавленими у технологічному розвитку наявних виробничих потужностей, використовуючи повністю їхній ресурсний потенціал. Але й змушування їх повністю оновлювати всю наявну техніку є недоцільним, оскільки досить складно визначити перспективи ефективності оновлення інфраструктури в конкретних експлуатаційних умовах. Хоча, наприклад, застосування нових, більш прогресивних технічних засобів під час здійснення вантажно-розвантажувальних робіт дає змогу отримати значний економічний ефект у вигляді економії експлуатаційних витрат, капітальних вкладень та інших засобів.

Висновки і пропозиції. Під час виробництва матеріальних цінностей транспорт відіграє вагомий роль. В умовах ринкової економіки, коли більшість підприємств змушена самотійно налагоджувати міжвиробничі зв'язки, транспорт стає матеріальною осно-

вою географічного, територіального розділення суспільної праці, кооперації та спеціалізації виробництва по підприємствах, галузях, економічних районах та країнах.

Транспорт продовжує процес виробництва матеріальних благ шляхом переміщення товарів із пунктів виробництва до пунктів споживання, і залізничний транспорт при цьому відіграє дуже важливу роль. Переваги здійснення перевезень залізничним транспортом полягають у тому, що залізниці мають високі перевізні та пропускні спроможності на протязі всього року, можуть безперервно зв'язувати залізничною колією майже всі підприємства, менше забруднюють навколишнє середовище та ін.

Тож, підсумовуючи все зазначене вище, необхідно відзначити, що Україна на шляху до становлення розвинутої економічної системи повинна розвивати залізничну галузь. Це необхідно передусім для забезпечення стабільності національної економіки, розвитку суміжних галузей та виробництв за рахунок модернізації основних фондів залізничного транспорту, створення умов для розвитку новітніх технологій і сприятливого інвестиційного клімату для вітчизняного та закордонного бізнесу тощо.

Література:

1. Ейтутіс Д.Г. Конкурентоспроможність регіональних залізниць. *Залізничний транспорт України*. 2007. № 3. С. 90–92.
2. Бараш Ю.С., Чаркіна Т.Ю. Управління конкурентоспроможністю залізничних пасажирських перевезень : монографія. Дніпропетровськ : ДНУЗТ, 2015. 184 с.
3. Віниченко В.С., Ляхов М.В. Основні напрямки розвитку транспортної системи України. Харків : Харківська державна академія міського господарства, 2006. № 54. С. 193–198.
4. Дикань В.Л., Островерх Г.Є. Удосконалення механізмів державного управління розвитком залізничної галузі України у євро інтеграційному просторі. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. № 62. С. 11–19.
5. Дикань В.Л., Воловельская И.В. Обеспечение конкурентоспособности железнодорожного транспорта как основной составляющей его экономической безопасности. *Вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Серія «Економіка»*. 2016. Т. 21. Вип. 1. С. 82–85.
6. Овчиннікова В.О. Стратегічне управління розвитком залізничного транспорту України : монографія. Харків : УкрДУЗТ, 2017. 427 с

7. Токмакова І.В. Забезпечення гармонійного розвитку залізничного транспорту України : монографія. Харків : УкрДУЗТ, 2015. 403 с.
 8. Пашенко Ю.С., Корінь М.В. Державно-приватне партнерство як механізм фінансового забезпечення розвитку транспортної інфраструктури залізниць. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2015. № 49. С. 74–79.
 9. Транспорт і зв'язок України: статистичний збірник за 2017 рік. Київ, 2018. 168 с.
 10. Каличева Н.Є. Забезпечення конкурентоспроможності підприємств залізничного транспорту (методологічні аспекти) : монографія. Харків : УкрДУЗТ, 2019. 391 с.
 11. Каличева Н.Є. Забезпечення ефективного розвитку залізничного транспорту через оновлення основних фондів колійного господарства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2011. № 33. С. 45–49.
 12. Про схвалення Транспортної стратегії України на період до 2030 р. : Розпорядження КМУ від 30.05.2018 № 430-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennya-nacionalnoyi-transportnoyi-strategiyi-ukrayini-na-period-do-2030-roku> (дата звернення: 14.05.2019).
- References:**
1. Ejtutis D.Gh. (2007). Konkurentospromozhnistj reghionaljnjkx zaliznycnj. *Zaliznychnyj transport Ukrajiny*. [Competitiveness of regional railways]. Railway transport of Ukraine. No 3. Pp. 90–92.
 2. Barash Ju.S., Charkina T.Ju. (2015). Upravlinnja konkurentospromozhnistju zaliznychnjkx pasazhyrskjkx perevezenj: monografija [Vanaging Competitiveness of Rail Passenger Transportation a monograph]. Dnipropetrovsk : Dnepropetrovsk National University of Railway Transport. (in Ukrainian)
 3. Vynychenko B.C., Ljakhov M.B. (2006). Osnovni naprjamky rozvytku transportnoji systemy Ukrajiny. [Basic directions of development of the transport system of Ukraine]. *Kharkiv : Kharkivsjka derzhavna akademija misjkogho ghospodarstva*. No 54. Pp 193–198.
 4. Dykan V.L., Ostroverkh Gh.Je. (2018). Udoskonalennja mekhanizmiv derzhavnogho upravlinnja rozvytkom zaliznychnoji ghaluzi Ukrajiny u jevro integracijnomu prostori [Improvement of the mechanisms of state governance for the development of the railway industry of Ukraine in the euro integration space]. *Bulletin of the Economy of Transport and Industry*, no. 62, pp. 11–19.
 5. Dykanj V.L., Voloveljskaja Y.V. (2016). Obespechenye konkurentosposobnosti zheleznodorozhnogho transporta kak osnovnoj sostavljajushhej eghe ekonomycheskoj bezopasnosti. [Ensuring the competitiveness of rail transport as a major component of its economic security] *Bulletin of the Odessa National University named after I.I. Mechnikov. Series : Economy*. T. 21. Vol. 1. Pp. 82–85.
 6. Ovchynnikova V.O. (2017). Strategichne upravlinnja rozvytkom zaliznychnogho transportu Ukrajiny: monografija. [Strategic management of the development of railway transport of Ukraine: a monograph]. Kharkiv : Ukrainian State University of Railway Transport. (in Ukrainian)
 7. Tokmakova I.V. (2015). *Zabezpechennja gharmonijnogho rozvytku zaliznychnogho transportu Ukrajiny: monografija* [Ensuring the harmonious development of rail transport in Ukraine : a monograph]. Kharkiv : Ukrainian State University of Railway Transport. (in Ukrainian)
 8. Pashhenko Ju.Je., Korinj M.V. (2015). Derzhavno-privatne partnerstvo jak mekhanizm finansovogho zabezpechennja rozvytku transportnoji infrastruktury zaliznycj. [Ublc-private partnership as a mechanism of financial support for the development of transport infrastructure of railways]. *Bulletin of the Economy of Transport and Industry*, no. 49, pp. 74–79.
 9. Transport i zv'jazok Ukrajiny : statystychnyj zbirnyk za 2017 rik (2018). [Transport and communications of Ukraine: statistical collection for 2017]. Kyiv. 168 p. (in Ukrainian)
 10. Kalycheva N.Je. (2019). Zabezpechennja konkurentospromozhnosti pidprijemstv zaliznychnogho transportu (metodologichni aspekty) : monografija. [Ensuring competitiveness of railway enterprises (methodological aspects) : a monograph]. Kharkiv : Ukrainian State University of Railway Transport. (in Ukrainian)
 11. Kalycheva N.Je. (2011). Zabezpechennja efektyvnogho rozvytku zaliznychnogho transportu cherez onovlennja osnovnykh fondiv kolijnogho ghospodarstva. [Ensuring efficient development of railway transport due to the renewal of fixed assets of the road economy]. *Bulletin of the Economy of Transport and Industry*, no. 33, pp. 45–49.
 12. Pro skhvalennja Transportnoji strategiji Ukrajiny na period do 2030 r: rozporjadzhennja KMU vid 30.05.2018 r. No 430-r. [About the approval of the Transport Strategy of Ukraine for the period up to 2030: the CMU dated 30.05.2018, No. 430-p]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/ru/npas/pro-shvalennya-nacionalnoyi-transportnoyi-strategiyi-ukrayini-n-period-do-2030-roku> (application date 14.05.2019).

Аннотация. В условиях развития рыночной среды экономика страны должна быть единым народнохозяйственным комплексом, связь которого обеспечивает транспортная система. Статья посвящена вопросам обеспечения эффективного развития железнодорожного транспорта в современных условиях хозяйствования. В настоящее время к железнодорожному транспорту предъявляются новые требования относительно обеспечения высокого качества и надежности перевозочного процесса. Отмечено, что железнодорожный транспорт есть и останется в будущем основной транспортной артерией страны. Определены основные аспекты эффективного развития железнодорожного транспорта для обеспечения более высокого уровня устойчивости отрасли на рынке транспортных услуг. Подчеркнуто, что «Укрзалізниця» является стратегическим предприятием государства, поэтому оно должно ввести действенный нормативно-правовой механизм развития отрасли с учетом мировых тенденций реформирования железнодорожного транспорта.

Ключевые слова: развитие, железнодорожный транспорт, эффективность, рынок транспортных услуг, экономическая среда, стабильность, перевозочный процесс.

Summary. In the conditions of the development of the market environment, the country's economy should be a single national economic complex, the connection of which is provided by the transport system. The article is devoted to the issues of ensuring the effective development of railway transport in modern economic conditions. Currently, new requirements are being placed on rail transport with respect to ensuring the high quality and reliability of the transportation process. It is noted that rail transport is, and will remain in the future, the main transport artery of the country. The main aspects of the effective development of railway transport to ensure a higher level of sustainability of the industry in the transport services market were identified. It was stressed that Ukrzaliznytsia is a strategic enterprise of the state, therefore the state should introduce an effective regulatory and legal mechanism for the development of the industry, taking into account global trends in railway transport reform. In the production of material assets, transport plays a significant role. In a market economy, when most enterprises are forced to independently establish inter-industry relations, transport becomes the material basis of geographical, territorial division of social labor, cooperation and specialization of production in enterprises, industries, economic districts and countries. Transport continues the production process of material goods by moving goods from production to consumption points, and rail transport plays a very important role. After all, the advantages of rail transportation are that the railways have high transport and throughput capacity throughout the year, almost all enterprises can connect uninterruptedly, less pollute the environment, and so on. So, summing up all of the above, it should be noted that Ukraine, on the way to the formation of a developed economic system, should develop the railway industry. This is necessary first of all to ensure the stability of the national economy, the development of related industries and productions through modernization of fixed assets of rail transport, creation of conditions for the development of advanced technologies and favorable investment climate for domestic and foreign business, and so on.

Keywords: development, railway transport, efficiency, transport services market, economic environment, stability, transportation process.